

НАПРЯМ 8. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-154>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРИ УКЛАДЕННІ ШЛЮБУ

Булеца Сібілла Богданівна

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Ревуцька Ірина Емілівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Сім'я є основою формування суспільства, з моменту народження ми починаємо проживати в сім'ї, незалежно чи батьки знаходяться в зареєстрованому шлюбі чи ні. Саме поняття шлюбу можна аналізувати з багатьох точок зору. Якщо підходити до самого історичного значення даного слова, то воно походить від польського *ślub*, що в перекладі означає «обітниця» або давньоукраїнського *слюб*, тобто «з'єднання за любов'ю» – історично зумовлена, санкціонована й регульована суспільством форма людських взаємин, яку скріплюють двоє людей з метою створення сім'ї, тобто шлюб це «обітниця» за допомогою якого чоловік і жінка встановлюють між собою товариство усього їхнього життя⁴. Науковці зазначають, що шлюб перш за все був домовленістю між чоловіком та жінкою, та слугував стабільності родинних та матеріальних відносин⁵. Звичайно, істинна мета укладення шлюбу завжди є різною і не завжди такою, яка відповідає законодавству України. Шлюб являє собою інститут, який регулює відносини між чоловіком та жінкою. У ст. 21 Сімейного кодексу вказано, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі

⁴Piotr-Mieczysław Gajda «Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego». URL: https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAI/pr_malzenskie_00.html

⁵Федорова В.В. Поняття шлюбу. Часопис цивілістики. Випуск 23. С. 62-66. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9120/62-66.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

реєстрації актів цивільного стану⁶. З розвитком технологій, все частіше пари бажають укласти шлюб швидко та з використанням сучасних технологій.

Для укладення шлюбу потрібно пройти державну реєстрацію в органах реєстрації актів цивільного стану. Без такої реєстрації шлюбу як правової категорії немає. Тобто, тільки шлюб, з лише йому притаманними ознаками, неодмінно залишиться основною правовою формою організації сімейного життя жінки і чоловіка, а зареєстроване партнерство допоможе врегулювати такі відносин між одностатевими парами і виконуватиме важливі соціальні функції для всіх.

Відповідно до положень Сімейного Кодексу умовами вступу в шлюб є взаємна вільна згода жінки та чоловіка на укладення шлюбу, тобто шлюб має бути добровільним. Статтею 27 СК визначено, що державна реєстрація шлюбу встановлена для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства. Державна реєстрація шлюбу засвідчується свідоцтвом про шлюб, зразок якого затверджує Кабінет Міністрів України.

На сьогоднішній день присутність нареченої на нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою, але з розвитком технологій все може змінитися і достатньо буде бути присутніми онлайн при реєстрації шлюбу та дати згоду на шлюб чи зареєстроване партнерство в Інтернеті в режимі реального часу. Шлюб реєструється у приміщенні органу державної реєстрації після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу. За наявності поважних причин керівник органу державної реєстрації актів цивільного стану дозволяє реєстрацію шлюбу до спливу цього строку. За заявою наречених реєстрація шлюбу провадиться в урочистій обстановці. Реєстрація шлюбу встановлюється в державних і громадських інтересах і з метою охорони особистих і майнових прав та інтересів подружжя і дітей. Права і обов'язки подружжя породжує лише шлюб, який офіційно укладений в органах РАЦСу. Ці юридичні права і обов'язки виникають з моменту реєстрації шлюбу в органах запису актів громадянського стану. Основною умовою для укладення шлюбу є взаємна згода осіб, які одружуються, і досягнення ними шлюбного віку. Особи, які одружуються, мають бути взаємно обізнані про стан здоров'я один одного.

Це класичний приклад укладення шлюбу згідно СК. Але час не стоїть на місці, а процеси які відбуваються у державі вносять свої корективи. Перше таке нововведення і полегшення та прискорення процедури укладення шлюбу відбулося у 2016 році. А саме з прийняттям Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 року № 502 «Про запровадження реалізації пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу»⁷. «Шлюб за добу» – це пілотний проект. Його суть

⁶Сімейний кодекс. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

⁷ Про запровадження реалізації пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 року № 502 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1681896>

полягає у можливості зареєструвати шлюб у скорочений термін, в тому числі за добу за принципом екстериторіальності, тобто не має значення місце проживання громадян, які бажають вступити до шлюбу.

Для того, щоб провести державну реєстрацію шлюбу потрібно звернутись будь-якого органу ДРАЦС. При цьому, не має жодного значення, де зареєстровані наречені. Адже реєстрація шлюбу проводиться за принципом екстериторіальності, тобто документи можна подати до будь-якого органу державної реєстрації актів цивільного стану в будь-якому населеному пункті. Для того, щоб скористатися сервісом з реєстрації шлюбу у скорочені строки, нареченим необхідно звернутись до організатора державної реєстрації шлюбу, відомості про якого розміщені відповідним територіальним органом юстиції на офіційному сайті, обрати дату та час для проведення державної реєстрації шлюбу, укласти цивільно-правовий договір про надання послуги (так як дана послуга є платною) і звісно бути присутнім на самій реєстрації. Даний проект дуже спростив всю процедуру подачі заяви і самого укладення шлюбу.

Але з початком повномасштабної війни на території України і оголошенням воєнного стану ми спіткнулися з новими викликами, щодо укладення шлюбу. Питання полягає саме в процедурі укладення шлюбу з військовослужбовцем. Тому були внесені певні зміни в законодавство і в саму процедуру укладення шлюбу. А саме можливість укладення шлюбу без особистої присутності наречених. Відтепер, окрім можливості одружитись за 1 день, звернувшись із заявою до будь-якого відділу ДРАЦС (враховуючи вимоги статті 32 Сімейного кодексу України, яка передбачає можливість реєстрації шлюбу в день подання заяви, якщо є безпосередня загроза для життя нареченого або нареченої), військовослужбовці ЗСУ та інших військових формувань, можуть також укласти шлюб дистанційно, без присутності себе або нареченої. Це дозволяє зробити постановою Кабінету Міністрів України № 213 від 7 березня 2022 року⁸.

Для цього необхідно подати відповідну заяву безпосередньому командирі, в якій обов'язково зазначити відомості про себе та наречену (нареченого), зокрема прізвище, власне ім'я та по батькові, дату народження, громадянство, а у разі зміни прізвища – відомості про обране прізвище. Така заява одночасно є й підтвердженням факту надання згоди військовослужбовцем на шлюб.

Командир засвідчує справжність підпису на заяві та надсилає її до будь-якого відділу реєстрації актів цивільного стану або до відділу, який вже зазначений у заяві, чи до територіального органу Міністерства юстиції. За можливості військовослужбовець може бути присутнім під час реєстрації шлюбу за допомогою відеозв'язку⁹.

⁸ Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України № 213 від 7 березня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text>

⁹ Шлюб з військовослужбовцем в умовах воєнного стану. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukladennia-shliubu-z-viiskovosluzhbovtsem-ta-ioho-rozirvannia-v-umovakh-voiennoho-stanu>

Крім того, в умовах воєнного стану факт реєстрації шлюбу може засвідчувати акт, який складає відповідний командир, наділений необхідними для цього повноваженнями. Акт можна скласти без особистої присутності одного чи обох наречених із використанням доступних засобів відеозв'язку з тим із наречених, хто відсутній, або з обома відсутніми нареченими. Актівий запис про шлюб складають в день отримання відділом ДРАЦС заяви про реєстрацію шлюбу або акту.

Таким чином, військові, які виконують бойові завдання далеко від своїх наречених, отримали можливість укласти шлюб дистанційно, при цьому навіть не сплачуючи державного мита. І навіть обоє з пари можуть бути підключені дистанційно, просто через Zoom. Враховуючи, що з початку повномасштабної війни одружилися майже 22 000 українських пар, що більше, ніж зазвичай¹⁰. Вважаємо, що такий порядок потрібно дозволити для всіх громадян України без винятків. Згоду на укладення шлюбу чи зареєстрованого партнерства можна висловити без фізичної присутності наречених, наприклад через Дію авторизуватися і дати згоду на шлюб чи зареєстроване партнерство. В Україні має бути право вибору чи онлайн одружуватися, так само як зараз можна обирати одружуватися в урочистій обстановці чи без неї.

Крім того спрощено і саму процедуру подачі заяви. Тепер особи, які бажають укласти шлюб можуть подати заяву про державну реєстрацію шлюбу онлайн та обрати будь-який відділ ДРАЦС, забронювавши зручний час для проведення державної реєстрації шлюбу. Для цього є необхідним перейти на сайт за посиланням: <https://dracs.minjust.gov.ua> та пройти первинну реєстрацію. Працівник відділу ДРАЦС призначає дату державної реєстрації шлюбу в день надходження відповідної заяви з накладенням кваліфікованого електронного підпису¹¹.

Наступним суттєвим кроком для спрощення процедури подачі заяви на укладення шлюбу є можливість подати заяву про шлюб за 10 хвилин на порталі «Дія», без відвідування ДРАЦС. Наразі Міністерство цифрової трансформації України запустило бета-тестування послуги. Мінцифри значно спростило цю процедуру. На порталі «Дія» можна буде подати заяву на реєстрацію шлюбу і одразу обрати місце та час, формат та зал, де пройде церемонія, а також додаткові послуги, які супроводжують захід. Записатися на бета-тест можна тільки парою (наречені). Заявки проходять реальний процес реєстрації. І наступним проривом який планує ввести Мінцифри в майбутньому це інтегрувати «Дію» в метавесвіт, що, зокрема, дозволить реалізувати можливість укласти шлюб у віртуальному світі. Так як бачать майбутні

¹⁰ Inside A Tamil Nadu Couple's Wedding Reception In Metaverse. URL: <https://www.ndtv.com/offbeat/metaverse-wedding-inside-a-tamil-nadu-couples-wedding-reception-in-metaverse-2753509>

¹¹ Як подати заяву про державну реєстрацію шлюбу онлайн? URL: <https://minjust.gov.ua/m/yak-podati-zayavu-pro-derjavnu-reestratsiyu-shlyubu-onlayn>

можливості і пріоритет саме за платформою Metaverse¹². Metaverse – це віртуальне 3D-середовище, де користувачі можуть «жити» та взаємодіяти з іншими за допомогою цифрових аватарів. Він поєднує в собі кілька елементів технологій, таких як доповнена реальність, блокчейн і віртуальна реальність. Ідея створення даної платформи виникла у зв'язку з пандемією COVID19¹³.

На початку цього року платформа метавесвіту Decentraland провела своє перше весілля на своєму Metaverse з віртуальним натовпом із 2000 гостей, а юридична фірма Rose Law Group юридично оформила шлюб. Засновник і президент групи Джордан Роуз стверджує, що це було перше в історії весілля, організоване в будь-якому Metaverse, заснованому на блокчейні¹⁴.

Наразі весілля в метавесвіті не є юридично обов'язковими. Джордан Роуз, засновник і президент Rose Law Group, який допомагав з весіллям у метавесвіті Херлі, пояснює: «Сам шлюб можна розпізнати за мета-свідцтвом про шлюб, яке ми розробили». Наприклад, одна весільна церемонія відбулася в маєтку Rose Law Group на Децентраленді. Юридична група розробила «меташлюбну структуру», включивши «Віртуальну дошлюбну угоду», яка ідентифікувала віртуальні особистості пари та цифрові активи, записані в блокчейні. Тим часом «Мета-ліцензія на шлюб» ідентифікувала, записала та позначила віртуальні особи пари та місце шлюбу в блокчейні як незамінний токен (NFT). Роза пояснила: «Наразі в метавесвіті немає законодавчої бази для шлюбу, тому чи буде він юридично обов'язковим, це більше питання контракту». «На відміну від реального світу, метавесвіт не обмежений фізичними обмеженнями, які обмежують ваше ідеальне весілля. Тільки в Metaverse ваша найсмільвіше весілля мрії може стати реальністю», – йдеться в описі події на Decentraland. Роза додала: «Ми бачимо майбутнє метавесвіту як справді децентралізоване та майже повністю існуюче в блокчейні, тому для майбутнього шлюбу в метавесвіті не потрібно буде мати запис про їхній шлюб у реальному світі».

Церемонія, яка відбулася в Decentraland також відбулася в Instagram Rose Law Group, де реальна пара скріплювала свої обітниця в прямому ефірі. Незважаючи на запевнення Роуз щодо законності весілля, схоже, що багато юридичних експертів не переконали. Відповідно до американського міністерства шлюбу, під час законної весільної церемонії люди повинні виглядати як справжні особи, а не як

¹² В Україні можуть запустити можливість одружитися-розлучитися в метавесвіті – Федоров. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/11/17/693952/>

¹³ Inside A Tamil Nadu Couple's Wedding Reception In Metaverse. URL: <https://www.ndtv.com/offbeat/metaverse-wedding-inside-a-tamil-nadu-couples-wedding-reception-in-metaverse-2753509>

¹⁴ Dubai-based couple marry in Metaverse after facing legal. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/business/cryptocurrency/blockchain/dubai-based-couple-marry-in-metaverse-after-facing-legal-troubles-in-registering-their-marriage/articleshow/91763689.cms>

їхні цифрові аналоги. Слід зазначити, що наприклад, у квітні 2021 року каліфорнійська пара, яка працює на криптобіржі Coinbase, підписала смарт-контракт Ethereum для випуску токенизованих «кільць» як NFT під час весілля¹⁵.

За словами міністра уряду Сінгапуру, колись у Метавесвіті можуть бути запропоновані законні шлюбні процедури, судові спори та державні послуги. Виступаючи на TechLaw Fest, другий міністр юстиції Сінгапуру Едвін Тонг стверджував, що в Метавесвіті онлайн відбуваються навіть дуже персоналізовані, інтимні події, такі як урочистості одруження. Також було відмічено, що, окрім реєстрації шлюбів, інші державні послуги незабаром можна буде отримати онлайн через Metaverse. Стосовно юридичних послуг у Метавесвіті міністр додав, що «немає причин, чому те саме не можна зробити для юридичних послуг»¹⁶.

Отже, головним і основоположним є безпосередня мета з якою особа вступає у шлюбні відносини та створює сім'ю. Вважаємо, що згоду на укладення шлюбу чи зареєстрованого партнерства можна висловити без фізичної присутності наречених, а через Дію авторизуватися і дати згоду на шлюб чи зареєстроване партнерство. В Україні має бути право вибору чи онлайн одружуватися, так само як зараз можна обирати одружуватися в урочистій обстановці чи без неї. Насамкінець вважаємо, що пари, які хочуть церемонію метавесвіту, мають поєднати її з церемонією в реальному житті. Тому пропонуємо внести зміни в сімейне законодавство стосовно самого формування визначення поняття сім'ї, заради уникнення колізій на практиці, також ввести зміни у сам процес реєстрації як шлюбу так і реєстрованого партнерства і звичайно ввести відповідність у нормах стосовно майнових та особистих не майнових відносин, які будуть виникати у зв'язку з легалізацією реєстрованого партнерства. А задля реалізації вищеперахованих змін вважаємо за доречне доповнити ч. 2 статті 28 СК, а саме: «2. Заява про реєстрацію шлюбу подається жінкою та чоловіком особисто або подається через «Дію» в онлайн форматі на відповідних платформах», а також доповнити ч. 1 статті 33 СК, а саме: «Шлюб реєструється у приміщенні органу державної реєстрації актів цивільного стану або в онлайн форматі на відповідних платформах (Skype, Facebook тощо)».

¹⁵Keira Wright. Meta-marriage: Decentraland hosts first metaverse wedding. 2022. URL: <https://cointelegraph.com/news/meta-marriage-decentraland-hosts-first-metaverse-wedding>

¹⁶Opening Speech by Mr Edwin Tong SC, Minister for Culture Community and Youth and Second Minister for Law at TechLaw. Fest 2022.07.22 Up Your Game. URL: <https://www.mlaw.gov.sg/news/speeches/2022-07-20-opening-speech-edwin-tong-techlaw-fest-2022-up-your-game>